

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра германської філології та перекладу

УКРАЇНСЬКИЙ, АНГЛІЙСЬКИЙ ТА НІДЕРЛАНДСЬКИЙ ПЕРЕКЛАДИ
РОМАНУ ФРЕДРІКА БАКМАНА «ТРИВОЖНІ ЛЮДИ» У ПОРІВНЯЛЬНОМУ
АНАЛІЗИ

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня «бакалавр»

студентки 4-го курсу

освітньої програми

*«Шведська філологія та переклад, англійська
мова та третя германська мова»,*

спеціальність – 035.044 «Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – шведська»

Марії Олександрівни ШЕВЧУК

Науковий керівник:

ас. Ольга ПЕТРЕНКО

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри германської філології та перекладу

протокол № 12 від «12» червня 2025 року

завідувач кафедри Сол (підпис)

к.філол.н., доц.. Олександр СТАСЮК

КИЇВ

2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ. РОМАН “FOLK MED ÅNGEST” ФРЕДРІКА БАКМАНА В ПЕРЕКЛАДАХ НА АНГЛІЙСЬКУ, НІДЕРЛАНДСЬКУ ТА УКРАЇНСЬКУ МОВИ.....	11
1.1 Семантика термінів «переклад» та «перекладати» в англійській, нідерландській, українській та шведській мовах.....	11
1.2 Історія та розвиток перекладознавства.....	12
1.3 Вимоги та проблематика письмового перекладу.....	13
1.4 Види трансформацій при перекладі.....	16
1.5 Особливості перекладу художньої літератури.....	17
1.6 Український погляд на переклад художньої літератури.....	19
1.7 Переклади твору “Folk med ångest” Фредріка Бакмана англійською, нідерландською та українською мовами.....	20
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРЬОХ ПЕРЕКЛАДІВ РОМАНУ “FOLK MED ÅNGEST” ФРЕДРІКА БАКМАНА.....	25
2.1 Методологія порівняльного аналізу перекладів.....	25
2.2 Порівняльний аналіз перекладацьких трансформацій на прикладі вибраного уривку роману “Folk med Ångest”.....	26
2.3 Характеристика відмінностей у розглянутих перекладах.....	33
Висновки до другого розділу.....	39
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТОК 1.....	50

Анотація

Переклад творів художньої літератури є сферою, що стрімко розвивається та посилюється, особливо на українському книжковому ринку, що породжує потребу й цікавість у дослідженнях наявних перекладів різних книг. Фредрік Бакман є відомим сучасним шведським письменником, книги якого активно перекладаються й мають популярність у різних країнах світу. У цій дипломній роботі розглядається оригінальний роман автора шведською мовою “Folk med ångest” та порівнюються три переклади: англійською, нідерландською та українською мовами. Порівняльний аналіз як метод було використано при роботі з текстами для того, щоб виділити та описати трансформації у всіх трьох перекладах та інші наявні перекладацькі рішення. У роботі детально описуються перекладацькі трансформації одного однакового уривка роману на всіх трьох використаних мовах, а також виділені й окремі рішення з різних розділів книги. Загалом у роботі описується близько сорока різних перекладацьких трансформацій, обговорюється їх вагомість та вплив на сприйняття тексту читачами, розглядається роль перекладача як особи у використаних текстах. Аналіз та порівняння перекладів одного розглянутого уривка подається переліком основних трансформацій, змін у форматі тексту, особливостей передачі авторського стилю та інших культурних і мовних елементів загалом у семи категоріях із зіставленням їх між трьома перекладами, пошуком спільного та відмінного. Приклади з інших частин книги подаються та описуються окремо з акцентом на ілюстративні зміни у вибраних перекладах та їх порівнянні між собою. У результаті кожен з трьох перекладів містив трансформації різного характеру, деякі з них є схожими й вимушеними між перекладами в одному розглянутому уривку. А втім, значна частина прикладів стосується саме окремих перекладів і зумовлена специфічними мовними або культурними чинниками, які впливали на перекладацькі рішення, відображали

індивідуальний підхід кожного перекладача та засвідчували його роль у творенні художнього тексту іншою мовою.

Ключові слова: художній переклад, перекладацька трансформація, порівняльний аналіз, Фредрік Бакман, авторський стиль.

Abstract

The translation of literary works is a field that is rapidly growing and improving, especially for the Ukrainian book market. This creates a need and interest in researching actual translations of different books. Fredrik Backman is a famous Swedish contemporary author whose books are actively being translated and growing in popularity in different countries around the world. This thesis studies an original novel of the author in Swedish called “Folk med ångest”, and compares three translations: English, Dutch and Ukrainian. Comparative analysis was used as a method to work with the texts in order to distinguish and describe transformations in all three translations and other present translation choices. In this work, there are detailed descriptions of translation transformations made in the same single fragment of the novel in all three used languages. In general, this work describes approximately forty different translation transformations, discusses their significance and effect on the readers’ perception of the text, views the translator’s role in the texts. Analysis and comparison of the single studied fragment is discussed using the list of the main translation transformations, text format changes, features of conveying the author’s style, and other cultural and language elements in the total of seven categories together with their juxtaposition between three translations, search of similarities and differences. Examples from other parts of the books are given and described separately, with a focus on the outstanding changes in the translations and comparison of them. As a result, each of the three translations contained transformations of different kinds. Some of them were similar and needed in the translations of the single studied fragment. A big amount of examples are distinctive of separate translations and specific language or cultural factors which influenced

translators' decisions, showed individual approaches of each translator and showed their role in creating literary text in a different language.

Keywords: literary translation, translation transformation, comparative analysis, Fredrik Backman, author's style.

ВСТУП

У сучасному глобалізованому світі, де кожна людина дедалі активніше долучається до постійної міжособистісної та міжкультурної комунікації, а також має змогу вільно подорожувати між країнами, відкривається безперервний доступ до пізнання способу життя інших народів, їхніх культурних надбань, звичаїв, традицій, релігійних уявлень і загального внеску у світову культурну спадщину.

У такій комунікації особливо важливим та потрібним постає перекладацька діяльність, що дозволяє людям у той чи інший спосіб подолати міжмовний бар'єр і знайти взаєморозуміння. Перекладацька діяльність — як усна, так і письмова — відіграє важливу роль у забезпеченні доступу до культурного розмаїття певного народу, відображаючи особливості його самовираження через писемне та усне мовлення.

Художня література є засобом відображення культурного розмаїття та історичної динаміки різних народів, здатним передавати почуття й досвід крізь час і покоління. Багато людей обирають літературну творчість як спосіб самовираження, прагнучи осмислити себе через письмо й передати власне бачення культури, що інтерпретується та відображається через призму особистого досвіду.

Переклади тисяч художніх творів і надалі активно читаються та інтерпретуються представниками різних поколінь багатьма мовами світу. У сучасному суспільстві читання художньої літератури залишається популярною формою дозвілля серед численних видів культурної активності. Переклад таких творів відкриває можливість ознайомитися з досвідом, світоглядом і культурними надбаннями інших народів. Інтерес до читання постійно зростає, що сприяє популяризації літератури: зростає відвідуваність книгарень і книжкових фестивалів, організовуються літературні клуби, відбувається активний обмін думками між читачами. Люди все частіше звертаються до

художніх текстів у друкованому вигляді, через цифрові ресурси або в аудіоформаті.

Переклади сучасної художньої літератури становлять актуальне й перспективне поле для наукового дослідження, особливо в контексті аналізу творів, які вже здобули визнання як у країні походження, так і за її межами, і мають потенціал увійти до літературного канону як знакові зразки сучасності. Поглиблене вивчення таких текстів сприяє їх належному осмисленню та оцінці, що, своєю чергою, відіграє важливу роль у формуванні культурної та інтелектуальної свідомості сучасної людини.

Не менш важливою є увага до перекладів сучасних художніх творів з огляду на їх змістове наповнення, вплив у різних культурних контекстах, а також на міжкультурні взаємозв'язки та значення. При цьому діяльність перекладача має розглядатися як невід'ємна частина цього процесу — в контексті еволюції перекладацьких підходів, актуальних тенденцій і професійної майстерності, завдяки яким літературні твори стають доступними для ширшої, іншомовної аудиторії.

Одним зі знакових сучасних авторів у Швеції є письменник Фредрік Бакман, чий життєві твори про щоденне життя у Швеції та людські переживання одразу захоплюють читача та відкривають світ його країни й культури. Порівняння перекладів його творів є способом зрозуміти виклики перекладачів різних мов у роботі з сучасним шведським романом, а їх порівняння — поглянути глибше на різні перекладацькі рішення та тенденції.

Як у вітчизняному, так і в зарубіжному академічному просторі творчість Фредріка Бакмана ще не отримала належного рівня наукової уваги. Наявні дослідження здебільшого зосереджуються на літературознавчому аналізі його творів. Серед українських наукових праць варто згадати статтю Людмили Остапової «Художні засоби комічного та трагічного в романі Фредріка Бакмана “Чоловік на ім'я Уве”»: дослідження жанрової специфіки» та працю Мирослави Іванишин «Соціальний вимір образу літньої людини в романах Ф. Бакмана в аксіології сьогодення». Аналіз перекладацьких аспектів у творах письменника

натомість залишається поодиноким явищем. Серед зарубіжних розвідок, що торкаються цієї теми, можна виокремити статтю Miranda Ekholm Examining the Translator's Solutions in Backman's "And Every Morning the Way Home Gets Longer and Longer", роботу Fatemeh Ghanbar Beheshti та Amir Mahdavi Zafarghandi Strategies Used in Rendering Humor in Translations of "A Man Called Ove", а також дослідження Олени Болдецької Equivalence of the original artistic discourse and translation (on the material of Fredrik Backman Books) і статтю Roya Alipour Differences in Word Choice between Male and Female Translators: Analyzing Persian Translations of "A Man Called Ove". Усі ці приклади свідчать про фрагментарність і тематичну обмеженість наукових підходів до перекладу творів Бакмана, що й зумовлює необхідність подальших, більш системних досліджень у цьому напрямі.

Метою даного дослідження є здійснення порівняльного аналізу українського, англійського та нідерландського перекладів роману Фредріка Бакмана «Folk med ångest».

Для досягнення мети дослідження було поставлено наступні **завдання**:

1. Проаналізувати оригінальний текст роману Фредріка Бакмана «Folk med ångest» у контексті лексико-стилістичних та культурних особливостей.
2. Визначити основні труднощі, що виникають при перекладі художнього тексту на прикладі цього роману.
3. Дослідити перекладацькі стратегії та підходи, застосовані в українському, англійському та нідерландському перекладах.
4. Зіставити способи передачі культурно маркованих одиниць, авторського стилю та характерів персонажів у трьох перекладах.
5. Оцінити вплив перекладацьких рішень на цілісність і сприйняття твору іншомовним читачем.
6. Визначити загальні тенденції й особливості перекладацької інтерпретації в межах кожної мови.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу до перекладознавчих студій, що зосереджуються на аналізі художніх текстів у

міжкультурному вимірі. Роман Фредріка Бакмана «Folk med ångest» є прикладом сучасної літератури, яка активно перекладається багатьма мовами світу та привертає увагу як літературознавців, так і перекладачів. Проте станом на сьогодні як у вітчизняному, так і зарубіжному перекладознавстві відсутні комплексні дослідження, присвячені порівняльному аналізу перекладів роману Фредріка Бакмана «Folk med ångest» українською, англійською та нідерландською мовами. Зокрема, недостатньо опрацьованим залишається аналіз нідерландського та українського перекладів, що підкреслює актуальність і необхідність подальшого наукового вивчення цих перекладів. Порівняльний аналіз перекладів на українську, англійську та нідерландську мови є не лише новаторським, а й дозволяє виявити особливості адаптації художнього тексту до культурних і мовних систем різних народів, що є важливим як для теорії перекладу, так і для розвитку міжкультурної комунікації.

Об'єктом дослідження є художній переклад як мовний і культурний феномен у межах міжмовної трансляції літературного тексту.

Предметом дослідження є перекладацькі стратегії та мовні засоби, використані у перекладах роману Фредріка Бакмана «Folk med ångest» українською, англійською та нідерландською мовами, у порівнянні з оригінальним шведським текстом.

У роботі використовуються такі наукові **методи**:

- порівняльний аналіз — для зіставлення перекладацьких рішень у трьох мовах;
- дескриптивний метод — для опису лексичних, стилістичних та культурних особливостей оригіналу й перекладів;
- контекстуальний аналіз — для вивчення значення та функцій мовних одиниць у межах тексту;
- інтерпретаційний метод — для аналізу перекладацьких інтерпретацій і трансформацій;
- семантичний аналіз — для виявлення змістових відмінностей між оригіналом і перекладами;

- метод компонентного аналізу — для дослідження культурно маркованої лексики.

Матеріал дослідження є оригінальний текст роману Фредріка Бакмана «Folk med ångest» шведською мовою, а також його переклади українською («Тривожні люди», пер. С. Волковецька), англійською (“Anxious People”, пер. Н. Сміт) та нідерландською (“Angstige mensen”, пер Е. Сібесма).

Робота складається зі змісту, анотації, яка представлена українською й англійською мовами, вступу, першого розділу, який поділений на сім підрозділів, висновків до першого розділу, другого розділу, який поділений на три підрозділи, висновків до другого розділу, загальних висновків роботи, списку використаних джерел та додатку 1.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ. РОМАН “FOLK MED ÅNGEST” ФРЕДРІКА БАКМАНА В ПЕРЕКЛАДАХ НА АНГЛІЙСЬКУ, НІДЕРЛАНДСЬКУ ТА УКРАЇНСЬКУ МОВИ

1.1 Семантика термінів «переклад» та «перекладати» в англійській, нідерландській, українській та шведській мовах

У контексті дослідження перекладу важливо насамперед окреслити поняття перекладу та визначити його зміст на основі тлумачень, наведених у словниках мов, що використовуються в межах даної роботи. В українській мові слово “*перекладати*” описує перенесення чогось з одного місця на інше місце, з одного часу на інший час, а також з однієї мови на іншу мову. Мовний переклад означає передачу тексту, висловлювання (як письмового, так і усного) можливостями іншої мови, а також і відповідну передачу художніх творів [14, Том 6, 1975, с. 196]. У словнику української мови також подається окреме тлумачення слова “*перекладати*” саме для музичних та літературних творів, за яким переклад таких творів передбачає надання їм іншої форми та вираження за допомогою інших засобів [14, Том 6, 1975, с. 196], оскільки виконання перенесення художнього твору з однієї мови на іншу мову не оминає здійснення певних змін у формі та мовних засобах художнього твору.

В англійській, нідерландській та шведській мовах на позначення понять “*переклад, перекладати*” вживаються відповідно такі терміни: “*translation, translate*” (англ.), “*vertaling, vertalen*” (нід.), “*översättning, översätta*” (швед.). Усі ці слова означають перенесення, надання чомусь іншої форми з однієї мови на іншу [26, 36, 41, 43].

Попри те, що таке пояснення слів окреслює загалом поняття виконання перекладу з однієї мови на іншу мову, у цих трьох вище зазначених мовах вживаються окремі терміни, завдяки яким письмовий переклад вирізняється від усного. Тобто “*interpretation, interpret*” (англ.), “*tolken*” (нід.), “*tolkning, tolka*”

(швед.) описують роботу усного перекладача, що переносить усне висловлювання з однієї мови на іншу мову, а отже, “*translation, översättning, vertaling*” є поняттями для опису письмово перекладу, перенесення у письмовій формі [26, 36, 41, 43].

1.2 Історія та розвиток перекладознавства

Переклад можна назвати настільки давнім, як і саму мову [Ingo 1991, с. 9]. Людська потреба в перекладі, як усному, так і письмовому, вкорінена в потребу та й власне здійснення постійної комунікації індивідів між собою [Стасюк, с.3–4]. Варто відзначити, що сучасний світ характеризується постійною, чимраз більшою інтернаціональною комунікацією та міжнародними зв’язками, що посилюють важливість розвитку мовної та перекладацької наук [Ingo 1991, с. 9].

Переклад постає не просто способом передачі тексту з однієї мови на іншу, а й шляхом відтворення елементів та особливостей іншої культури, іншого народу. Тут доречно згадати думку німецького науковця В. Гумбольдта, який вважав, що мова є духом народу, тому перекладач повинен мати особливе чуття, аби вміло передати цей дух [Лановик 2004].

Перші спроби описати особливості та компоненти перекладознавчої науки належать античним перекладачам, робота яких безумовно означала й опис та аналіз своїх процесів виконання перекладу [Стасюк, с. 3–4].

У різні проміжки історії багато дослідників звертали свою увагу на вивчення особливостей історії процесу перекладів у різних культурах світу [Тетеріна 2018, с. 46]. На зламі дев’ятнадцятого і двадцятого століть світ переживав стрімкий розвиток різних життєвих сфер, міжнародна комунікація лиш посилювалася, тож люди прагнули глибшого розуміння культур одне одного [Лановик 2004].

У двадцятому столітті переклад став вже темою глибоких досліджень лінгвістів різних країн, що перетворили процес перенесення з однієї мови на іншу мову на повноцінну перекладознавчу науку, досліджуючи вимоги й

проблематику перекладу [Стасюк, с. 3–4]. Науковці наголошували на важливості дослідження розвитку перекладацької науки окремо для різних народів [Тетеріна 2018, с. 46].

Наука перекладознавства ґрунтується на різних аспектах інших наук, таких як філологія, лінгвістика, філософія та літературознавство. Вони впливають на розвиток науки про переклад, спонукають ставити питання та досліджувати різні елементи (наприклад, аналіз тексту, його стилістику, синтаксис та семантику тексту, структуру, розвиток та поняття машинного перекладу тощо). Поступово ставлення до перекладознавства та вивчення його історії порівнювалося з вивченням історії літератури, літературознавства [Тетеріна 2018, с. 46]. Дисципліна філософії допомогла й допомагає ставити та розвивати важливі питання у сфері перекладу, наприклад, породжуючи загальну дискусію про те, чи можливим є переклад, як такий, та як саме [Ingo 1991, с. 11].

Дослідження перекладів творів художньої літератури є корисною сферою для розвитку перекладацької думки та науки, адже саме такі тексти є джерелом лінгвістичного та культурного різноманіття, що дозволяє комплексно пізнавати компоненти літературні та перекладацькі [Tumoczko 2014].

Зараз дослідники цікавляться вивченням національного розвитку літератури та перекладацької сфери. Безумовно, перекладознавча критика не є відповідно однаковою в різних країнах світу, і для розвитку українського перекладознавства важливо вивчати та переосмислювати думки іноземних знавців [Тетеріна 2018, с. 48]. Переклад світових творів є способом утвердження та розвитку національної літератури [Тетеріна 2018, с. 50].

1.3 Вимоги та проблематика письмового перекладу

Письмовий переклад означає перенесення письмового висловлювання з однієї мови на іншу [14, Том 6, 1975, с. 196], тож це означає що перекладач працює здебільшого з такими мовами, залученими в перекладі: мовою

оригіналу (англ. “source language”) та мовою перекладу (англ. “target language”) [Корунець 2008, с. 11].

При виконанні письмового перекладу перекладач неодмінно постає перед різними проблемами та можливими думками щодо роботи перекладу над текстом [Лановик 2004]. Перекладачі здавна намагались аналізувати та описувати свою роботу, щоб здійснювати спроби характеристики вимог до перекладу [Стасюк, с. 3–4]. А втім, з самого початку наука перекладознавства не дивилася на переклад, як поле, де можуть бути виключно правильні або неправильні варіанти: це аналіз перекладацьких рішень, що залежать власне від людини, яка перекладає, та культурного впливу [Tymoczko 2014].

Багато думок суголосні з напрацюваннями німецького науковця В.Гумбольдта, який вважав, що письмовий переклад з однієї мови на іншу не можна виконати так, аби він повністю відповідав оригіналу: перекладач повинен розриватися між тим, аби чітко дотримуватися тексту оригінального твору, або ж відходити від нього на користь кращої передачі мовою перекладу. До того ж перекладач повинен мати особливе чуття, аби вдало виконати переклад з усіма його особливостями [Лановик 2004].

Розвиток науки перекладознавства спонукав до думок, що переклад не повинен просто відповідати оригіналу, але й брати до уваги різного типу деталі, що характеризують той чи той текст [Стасюк, с. 3–4]. Наприклад, під час виконання перекладу потрібно звертати увагу на стиль та конотації тексту загалом та окремих слів, спрямованість тексту та його цільову аудиторію [Стасюк, с. 9–10].

Хороший письмовий перекладач повинен вміти добре аналізувати й відчувати текст та його мовні аспекти, бути добре обізнаним і в тематиці свого перекладу [Ingo 1991, с. 28–29]. Фахівець повинен добре володіти й мати хороші знання з мов оригіналу та мов перекладу [Корунець 2008].

Для художнього перекладу важливо, щоб письмовий перекладач добре володів словом і міг легко висловлювати свої думки на письмі. Така робота означає не лише аналіз мови під час перекладу, але й художнього аспекту

певного твору [Ingo 1991, с. 28]. Водночас потрібно також вміти змінювати свій стиль під відповідний текст оригіналу [Єрмоленко 2018].

Робота письмового перекладача полягає в точному відтворенні, перенесенні письмового оригінального тексту, тобто пошуку еквівалентів у мові перекладу, які здатні правильно передати зміст оригінального висловлювання [Ingo 1991, с.81].

Найкращою ситуацією для перекладу, а особливо для художнього, вважається така, коли перекладач виконує переклад своєю рідною мовою, тобто мова тексту оригіналу не є рідною перекладачеві [Ingo 1991, с. 22], а от вже вихідний текст перекладача пишеться рідною та чудово опанованою ним мовою.

Перекладач повинен відповідально та уважно ставитися до своєї роботи, аби створити переклад, що не піддається впливу власним судженням та поглядам, аби створити якісний текст для читачів. Важливою є також креативна фантазія перекладача, щоб могли вміло вирішувати складні перекладацькі ситуації, що можуть виникнути під час виконання письмового перекладу [Ingo 1991, с. 28–29].

Робота перекладача часто залишається недооціненою [Ingo 1991, с. 246]. Якщо ж оцінка і виконується, то особлива увага приділяється здебільшого тому, як уміло перекладач передає та відтворює смислові та стилістичні особливості оригінального тексту [Єрмоленко 2018], або ж справляється з різними синтаксичними, лексичними, прагматичними тощо труднощами [Ingo 1991, с.246].

Професор Інго подає у своїй роботі такий власний перекладацький девіз: *“Så exakt som möjligt, så fritt som nöden kräver”*, який можна перекласти як *“Точно, наскільки це можливо, вільно, коли для цього є потреба”*. Перекладач не повинен шукати найточніші рішення тоді, коли мовою перекладу вони будуть виглядати неправильними та неприйнятними [Ingo 1991, с. 247], але й не варто нехтувати можливістю відійти від прискіпливої точності й завірення з

оригіналом до кращого перекладу, що буде більш зрозумілим та приємним для читача.

1.4 Види трансформацій при перекладі

Іноді для того, щоб правильно передати зміст оригінального тексту мовою перекладу, перекладач повинен вдаватися до певних перекладацьких трансформацій та різних методів перекладу. Процес перекладу неможливий без трансформацій, проте й вони повинні мати свою доречність для дотримання правильного сприйняття твору [Лащик 2019].

Найпоширенішими перекладацькими трансформаціями є:

- перестановка;
- заміна;
- додавання;
- вилучення [Ingo 1991, Стасюк, с. 17].

Перестановка є перекладацькою трансформацією, під час якої відбувається зміна місця положення слів, словосполучень, речень та їх частин у тексті мовою перекладу.

Заміна є такою перекладацькою трансформацією, що ділиться на два типи: граматична заміна й лексична заміна. Під граматичною заміною розуміється заміна граматичних форм, заміна частини мови, заміна членів речення та заміна кількості граматичних основ у реченні. Під лексичною заміною розуміється конкретизація, генералізація та причинно-наслідкова заміна. Сюди також входить антонімічний переклад та компенсація.

Додавання та вилучення є двома протилежними перекладацькими трансформаціями, за якими окремі компоненти тексту додаються, або вилучаються в тексті мовою перекладу [Стасюк, с. 17–19]. Ці трансформації легко помітити в тексті, але й потрібно брати до уваги межу допустимого: де така трансформація є важливою, а де насправді помилково потрібною [Ingo 1991, с. 255].

Необхідним є також розуміння поняття еквівалента, тобто досягнення найточнішої передачі певного поняття з однієї мови на іншу, що може включати різні види еквівалентів (наприклад, культурний, функціональний, описовий, синонімічний переклад, тощо) [Newmark 1988, с. 81–84].

Переклад художніх творів є особливо цікавим для дослідження того, як різні перекладачі, під впливом різних культурних та інших чинників, можуть справлятися з різними перекладацькими викликами та працювати з еквівалентами у своїх роботах [Тумозько 2014].

1.5 Особливості перекладу художньої літератури

У питанні того, яким повинен і може бути письмовий переклад, окремо стоїть по-особливому творча сфера — переклад творів художньої літератури.

З цим обговоренням тісно пов'язане питання про те, яке ставлення людина має власне до мови та коду, який вона несе через літературну творчість. Німецький дослідник В. Гумбольдт називав мову духом нації, що передає її світобачення й дозволяє особам порозумітися між собою [Лановик 2004].

Погляди іншого німецького дослідника Й.Г. Фіхте перетиналися з думками вище, але водночас цікаво поглянути на його ідеї, що власне пов'язані й з роботою письмово перекладача з мовою та її значущістю: на відміну від звичайної людини, що вивчає мову для себе (намагається опанувати іноземну мову) перекладач має можливість пізнати культуру й самого автора художнього твору, який він перекладає [Лановик 2004].

Культурний аспект і справді відіграє важливу роль при перекладі з однієї мови на іншу, а саме розуміння того, що зв'язок між символом (словом) та референтом є довільним в усіх мовах, залучених при перекладі. Значення та використання слів-символів не є однаковими в мові оригіналу й мові перекладу. Важливо також звернути увагу на читача твору: його культурний та життєвий досвід впливає на розуміння твору й різниться від особи до особи [Ingo 1991, с.19]. Художній твір вміщує також більше суб'єктивного бачення світу та

загальнолюдських тем, аніж інші типи текстів, тож кожна окрема людина має власне бачення художнього тексту [Ingo 1991, с. 39].

Німецький філософ Г. Г. Гадамер у своїх роботах наголошував, що пізнання рідного мовного світу можливе лиш завдяки взаємодії з іншими мовними світами. Ці світи не залежать одне від одного, тому роллю перекладача є створення певного мосту між ними, щоб дозволити читачеві пізнати щось інше. За ним перекладач передає смисли, власне через своє розуміння твору [Березіна 2009].

Думка про те, що переклад як такий не є можливим, існувала з давніх часів, і різні мислителі по-різному трактували її. У пошуку відповідей на питання сутності перекладу важливо вміти визначати наступне: що мається на увазі під перекладом, які вимоги ставляться до нього, та яким є текст оригіналу та перекладу [Ingo 1991, с. 16].

Шотландський лінгвіст Дж. К. Кетфорд описував переклад більше як спробу щоякнайкраще замінити текст мовою оригіналу на текст мовою перекладу [Catford 1965]. Гумбольдт вважав, що сама наявна різноманітність мов світу, індивідуальна неповторність кожного народу, культури та мови є перешкодами на шляху до створення точного перекладу, що здатний передати зміст оригінального твору мовою перекладу [Лановик 2004].

Якщо розглядати переклад як передачу інформації та семантичного змісту з мови оригіналу на мову перекладу, то тоді можна вважати, що переклад є можливим. Водночас потрібно прийняти те, що максимально точне відображення тексту неможливе, і певні мовні структури втрачаються при передачі на іншу мову. Текст перекладу не є точною копією оригінального тексту, але він повинен передавати його зміст [Ingo 1991, с. 20].

При перекладі художніх творів важливо також розглядати такі поняття як “ідіолект” та “ідіостиль” автора. Перше вказує на сукупні особливості індивіда, тут письменника, а друге охоплює ширші особливості індивідуального стилю, які є характерними автору в певний час його творчості [Ставицька 2009], що також відіграє важливу роль при перекладі художнього твору.

Іноді перекладач повинен вирішувати, що ставити в пріоритет при перекладі тексту залежно від самого тексту — його форму чи зміст. Завданням перекладача є створити переклад, що буде вартий тексту оригіналу, його справжнього стилю та форми [Ingo 1991, с. 21].

У своїй статті 1954 року Касагранде описував естетично-поетичну мету письмового перекладу, у якій на першому місці виступає передача змісту, повідомлення тексту, а потім вже самої форми. Він називає такий переклад найважчим у реалізації та найвимогливішим для перекладача [Casagrande 1954].

Естетично-поетичний переклад здебільшого репрезентує художню літературу. Тут чітко постає питання: у процесі відбувається переклад твору, чи створюється повністю новий художній продукт [Ingo 1991, с. 56]. У роботі з художнім твором перекладач також частково бере на себе роль автора, створюючи власний перекладний твір [Лащик 2019].

1.6 Український погляд на переклад художньої літератури

Для сучасного українського перекладознавчого простору важливим є звернення до ідей і дискусій щодо виконання перекладів художніх творів українських дослідників та митців. Вагомість перекладу для національної літератури широко досліджувалася українськими перекладачами й літераторами другої половини XIX – початку XX ст., й описувало важливість творчого переосмислення іноземного, аби поглиблювати, розвивати й плекати власне [Тетеріна 2018, с. 57].

Важливими є ідеї українського науковця О. Потебні, який писав про художній образ, як центральне місце художнього твору, через який завдяки мові читач сприймає художню дійсність твору. У своїй праці “Думка і мова” О.Потебня наводить ідеї, суголосні з переконаннями В. Гумбольдта, про те, що насправді жодне слово та словосполучення не можна чітко передати з однієї мови на іншу. Тобто переклад “не покриває” те, яким є оригінал. О. Потебня писав, що "переклад з однієї мови на іншу є не передача тої самої думки, а

генерування іншої, відмінної...". Це унеможливило створення й сприйняття перекладу як чогось точного й відповідного [Лановик 2004].

Український письменник Максим Рильський свого часу зазначив: “Переклад — це також творчість, як і оригінальний твір, якщо це справжній переклад” [Руда 2005]. Рильський вважав, що перекладач художнього твору має мати сміливість керуватися власним індивідуальним стилем, адже точно передати оригінал не є можливим. Рильський також наголошував, що переклад допомагає наситити мову перекладу та її культуру [Руда 2005]. Михайло Старицький вважав, що виконання літературних перекладів розвиває та наповнює новим народ та його простір [Тетеріна 2018, с. 50]. Для Івана Франка чуже було способом відкрити для себе нові форми, методи та способи, з яких можна було б навчитися творити самим для свого народу, тобто своєю мовою [Тетеріна 2018, с. 52].

Розвиток думки про важливість літературних перекладів, яким займалися українські дослідники та літератори, сприяло розвитку власне порівняльного літературознавства, усвідомлення культурної цінності перекладу творів іноземних та позитивний вплив на національну літературу [Тетеріна 2009].

1.7 Переклади твору “Folk med ångest” Фредріка Бакмана англійською, нідерландською та українською мовами

Фредрік Бакман — один з найуспішніших шведських сучасних письменників, книги якого були перекладені на більш ніж 40 мов світу [32]. Книга “Folk med ångest” вперше побачила світ мовою оригіналу у 2019 році. Це психологічний роман-комедія про невдалий злочин: одного грабіжника, двох поліціантів та восьми заручників. Читач близько знайомиться зі стосунками між поліціантами та їхніми суперечками, історіями заручників, їх сімейними проблемами, переживаннями й минулим, а також власне історією грабіжника, чий вимушені дії об’єднали й змінили життя не одного персонажа книги.

Події твору відбуваються в невеличкому місті у Швеції, що розташоване недалеко від столиці країни, що також часто комічно згадується в самому романі. Розділ за розділом автор розкриває глибину кожного персонажа, поєднуючи описи історій з минулого різних персонажів з власне пограбуванням та допитом, що проводиться поліціантами [22].

Англійський переклад книги було опубліковано у 2020 році, а виконав його британський перекладач з норвезької та шведських мов Ніл Сміт [21]. Переклад швидко став популярним бестселером газети The New York Times [24]. На популярному читацькому ресурсі Goodreads книга має рейтинг 4.17 з 5 з більше ніж 700 тисяч різних оцінок [19].

Едіт Сібесма виконала переклад нідерландською мовою, і книга була опублікована у 2021 році [20]. Того ж самого року вийшов і український переклад, який виконала українська перекладачка Софія Волковецька [2].

Як і в усьому світі, так і в Україні Фредрік Бакман є відомим сучасним письменником, чиї книги люблять багато читачів. У 2024 році його дебютний роман “Чоловік на ім’я Уве” став однією з найпродаваніших книг видавництва “#книголав”, що займається випуском українських перекладів книг Фредріка Бакмана [9]. Ринок книг українською мови стрімко зростає, і все більше українців надають перевагу читанню книг саме українською мовою: на перекладну літературу попит в Україні так само помітно зростає. У 2024 році кількість книг, прочитаних українською мовою як дорослими, так і дітьми, становила 76%. Це є суттєвим покращенням у порівнянні зі статистикою 2023 року — а саме 57% [7].

Книги Ф. Бакмана наповнені гумором та сильним відчуттям внутрішнього світу людей, а його письмо є характерним та вигадливим у своїх формах [30]. Роман “Тривожні люди” був народжений з власної боротьби автора з тривожністю, у багатьох елементах книги Ф. Бакман буквально “краде” власний досвід для твору і його персонажів [29]. У цій книзі читача поглинає світ, наповнений щирого гумору та глибокого відчуття людей, яких змальовує автор [38].

Висновки до першого розділу

Здавна людина має необхідність виконувати переклад з однієї мови на іншу. Потреба в підтримці постійної комунікації та досягнення взаєморозуміння між різними спільнотами зумовила розвиток перекладу й ідей про те, що таке переклад та яким він повинен бути.

Англійське “*translate*”, нідерландське “*vertalen*”, українське “*перекладати*” та шведське “*översätta*” означають перенесення певного типу висловлювання з однієї мови на іншу, хоч і в трьох вище зазначених іноземних мовах розмежовується поняття письмового та усного перекладу так, що подані терміни є описом власне письмового перекладу, тобто йдеться про перенесення письмового висловлювання однієї мови письмово на іншу мову.

Перенесення тексту з однієї мови на іншу також позначає можливі зміни в цьому процесі: надання іншої форми чи вираження іншими засобами, що важливо розглядати в понятті письмового перекладу, а особливо в контексті перекладу художніх творів.

Переклад виник і розвивався разом із мовою з метою забезпечення взаєморозуміння між різними культурами. За В. Гумбольдтом мова виступає духом народу, який водночас несуть у собі й художні твори. Тому переклад художньої літератури — це не просто спосіб поділитися, дати змогу комусь іншому побачити твори іншої культури, але й передати той культурний дух та зміст, який ці твори мають у собі.

Письмовий переклад художніх творів вимагає вмілої передачі культурного та духовного коду іншого народу, що дозволяє поглянути на це широкому колу читачів іншою мовою та водночас і збагатити їх культури, відкриваючи та досліджуючи нове в чужому.

У письмовому перекладі перекладач працює з мовою оригіналу твору та мовою перекладу, тому для вдалого виконання свого завдання потрібно добре володіти обома мовами, а також вміти помічати різні специфічні аспекти: мовні

й текстові особливості, брати до уваги роль читача та його підготовленість до прочитання письмового тексту.

Завданням перекладача є точне, наскільки це можливо, відтворення тексту оригіналу з урахуванням різних його особливостей, а також відчуттям того, що є прийнятним і розумним у тексті перекладу.

Під час письмового перекладу людина, яка його виконує, має вдаватися до різних перекладацьких трансформацій, для того, щоб чіткіше передати зміст оригіналу та зробити переклад кращим.

Одними з таких трансформацій є перестановка, заміна, додавання й вилучення, які є поширеними й необхідними трансформаціями в перекладі, але важливо й враховувати та свідомо оцінювати потребу їх застосування. Тобто переклад письмового твору не може точно відповідати його оригіналу, але й не повинен обтяжуватися зайвими доповненнями перекладача при передачі тексту.

Багато науковців зверталися до перекладу як до важливого аспекту передачі культурного змісту народу іншою мовою. Й.Г. Фіхте вдало описує роль власне перекладача в передачі оригінального художнього твору, адже така людина знайомиться з текстом, його мовою та змістом на набагато глибшому рівні, порівняно зі звичайною людиною, що намагається вивчити ту чи іншу мову.

У художньому перекладі особливо важливим є культурний та творчі аспекти тексту. Існує думка, що переклад у повному розумінні неможливий, оскільки людина не здатна цілком відтворити всі мовні, культурні та контекстуальні особливості з однієї мови в іншу таким чином, щоб переклад повністю збігався з оригіналом. Проте переклади існували й продовжують існувати, виступаючи важливим інструментом міжкультурної комунікації та поширення досвіду різних народів. Це свідчить про те, що переклад, попри свою складність, є можливим. Перекладач має прагнути до максимальної точності, водночас усвідомлюючи межі досяжного у процесі відтворення оригінального змісту.

Український дослідник О. Потебня писав, що переклад є генеруванням іншої думки, а не передачею оригінальної. Можна звертати окрему увагу на питання, чи є переклад художнього твору просто його перекладом чи чимось більшим, окремим творінням.

Максим Рильський висловлювався про справжній переклад, як окрему творчість; багато український авторів вбачали необхідність виконання перекладів літературної спадщини інших країн та цінували цю важливість для літератури та культури власної, української.

Недостатня увага приділяється роботі перекладача, яка так само потребує конструктивної критики, як це отримують інші творчі професії, адже перекладач художніх творів особливо та творчо працює над текстом, створює дещо власне, що надалі має свій вклад у культурне та літературне середовище народу.

Для розвитку перекладів та науки про них також важливо звертатися та порівнювати переклади іншими мовами, черпати щось для себе з оригінальних творів, так і їх перекладів.

Фредрік Бакман є одним з найвідоміших шведських письменників сьогодення та яскравим представником сучасної Швеції, її культури та літератури. Глобальна популярність його творів засвідчує значущість і глибину зв'язку, який читачі встановлюють із його текстами.

Роман «Тривожні люди» дозволяє через призму шведської дійсності осмислити образи персонажів, які, зберігаючи індивідуальність, водночас виявляють спільні риси, зрозумілі представникам різних культур. Переклади цього твору на англійську, нідерландську та українську мови надають можливість простежити, як змінюється сприйняття шведського оригіналу в процесі міжмовної трансформації.

РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРЬОХ ПЕРЕКЛАДІВ РОМАНУ “FOLK MED ÅNGEST” ФРЕДРІКА БАКМАНА

2.1 Методологія порівняльного аналізу перекладів

Фредрік Бакман є одним з найвідоміших представників сучасної шведської літератури, твори якого популярні в різних країнах світу за межами Швеції, і перекладені, зокрема, англійською, нідерландською та українською мовами. Його книги зображують сучасне життя та культуру у Швеції, а також є прикладом майстерного використання мови цієї країни у творчому контексті створення художнього твору, що надає можливість простежити та проаналізувати розвиток мови та суспільства у XXI столітті.

“Folk med Ångest” Фредріка Бакмана був вперше надрукований у 2019 році. Наступного року світ побачив англійський переклад цього роману, виконаний Нілом Смітом, під назвою “Anxious People”.

У 2021 році опубліковані нідерландський та український переклади цього роману: нідерландською мовою “Angstige mensen” у перекладі Едіт Сібесми та українською мовою “Тривожні люди” у перекладі Софії Волковецької.

У порівнянні трьох вище зазначених перекладів шведського оригінального роману використовувався порівняльний або ж компаративний метод. Цей метод дослідження поширений ще з античності, і використовувався протягом часу науковцями різних галузей. Він активно застосовується, наприклад, в історичних науках, але в XIX столітті почав набувати популярності й в галузях мовознавства та літературознавства [Гук 2019].

Метод дозволяє дослідити окрему невелику кількість трансформацій у вибраних перекладах та проаналізувати найчастіші зміни, до яких вдавалися або були змушені вдатися перекладачі. Зіставлення трансформацій трьох перекладів дає змогу поглянути на певні тенденції та особливості, що притаманні перекладачам з різних мов та різних країн, і те, як вони справляються з

перекладацькими викликами та передають текст для прочитання людям іншої мови та культури.

Для того, щоб розглянути особливості такої великої кількості матеріалу, використовується порівняльний аналіз трьох перекладів одного уривку з роману, зіставлення їх трансформацій і їх порівняння між собою.

Також було опрацьовано та обрано окремі зміни, що відбулися у вибраних перекладах, проаналізовано й також порівняно між собою. Це повинно надати можливість загально описати проаналізовані переклади та порівняти окремі компоненти, що притаманні англійському, нідерландському та українському перекладам шведського роману “Folk med Ångest”, описати загальні тенденції та розглянути можливі сфери подальших досліджень.

Усі переклади шведського тексту українською мовою, наведені в дужках, є нашими та намагаються якомога дослівно передати зміст оригіналу, виконані за допомогою найточнішої передачі значення згідно зі словниками різних мов [1, 26, 31, 35, 40].

2.2 Порівняльний аналіз перекладацьких трансформацій на прикладі вибраного уривку роману “Folk med Ångest”

Роман Фредріка Бакмана “Тривожні люди” оповідає історію одного пограбування та взяття заручників у шведському містечку неподалік Стокгольма. Головними героями є власне грабіжник, заручники та два поліціанти, що займаються та розслідують цю справу. Паралельно з описом подій самого пограбування описується минуле деяких персонажів та те, що поєднало їх усіх у цій історії та її завершенні. Окрім звичних описів подій від третьої особи в романі також наявні окремі розділи про допит заручників поліціантами, які завдяки прямій мові від перших осіб дозволяють яскраво пізнати персонажів роману і їх особливості через характерні й мовні відмінності.

Виразно в цьому романі постають розділи, де автор ніби відвертається на якісь миті від самих героїв книги, аби звернутися до читачів. Використання особових займенників “ми”, “ви” для того, щоб зобразити власні досвіди та переживання, створюють ніби окремий світ, де співіснує разом автор та читач. Це простір для зізнань, чесності та особистої розмови, що певно найчіткіше відкриває в процесі Ф. Бакмана та його стиль.

Для порівняння загальних перекладацьких трансформацій у вибраних перекладах було розглянуто один з уривків з вісімнадцятого розділу роману (усі чотири уривки наведені в Додатку 1 з пронумерованими реченнями для кращого орієнтування), який і є прикладом такої авторської розмови з читачем та Бакманськими роздумами на фоні роману.

Уривок є розмірковуваннями автора щодо того, як це бути дорослою людиною, і як ми, тобто сам автор та читачі, справляємося з цим під тиском ілюзії, що всі інші знають усе набагато краще. Далі наведено та описано перелік таких основних перекладацьких трансформацій в усіх перекладах за умовними категоріями, що спостерігаються в порівнянні перекладених уривків з оригіналом та між собою:

1. *Зміни у форматі тексту.*

В оригіналі розглянутий розділ називається “*KAPITEL 18*”, що буквально передано й українською мовою, як “*РОЗДІЛ 18*”, проте в нідерландському та англійському перекладах слово “*розділ*” було вилучено, залишивши саму цифру. Англійський переклад має найбільшу відмінність: вісімнадцятий розділ став *сімнадцятим*, тож книга загалом містить на один менше розділів ніж оригінал. На це вплинуло рішення доєднати короткий тринадцятий розділ до дванадцятого, відтак зменшивши їхню загальну кількість. Характерною особливістю “Тривожних людей” є наявність таких коротких розділів (наприклад, четвертий, сьомий розділи), а також наявність відступів між певними частинами більших розділів, що візуально та текстово їх розмежовує. У перекладах цього

роману спостерігаються й інші форматні зміни, наприклад, в англійському перекладі було додане уточнення “*Witness Interview (Continued)*” (укр. “*Допит свідка (Продовження)*”) в шістнадцятому розділі, що відсутнє в оригіналі та інших перекладах.

2. Передача авторських повторів.

Одним з найяскравіших елементів стилю Бакмана є його схильність до повторів та нагромадженням фактів, речей, що додають смислової та емоційної якості. Мотивом, до якого Фредрік Бакман часто звертається у цьому романі, є правда, що відкривається та обговорюється з розділу в розділ і поглиблює зв’язок читача з автором, де перший намагається дійти до правди заплутаної справи, а другий — знайти спільну правду з читачем. Слово “правда” відкриває не один абзац у книзі (як і далі в розглянутому розділі, так і наприкінці книги). Наприклад, “*Sanningen är att*” українською перекладено разом з вживанням додаткового сполучника на початку “*А правда в тім, що*”. Порівняно з англійським та нідерландським текстами такий переклад не є єдиним в українському тексті: у розділах двадцять п’ять та сімдесят п’ять було вжито раніше названий переклад, але в четвертому та двадцять третьому вжито відповідно “*Насправді*” та “*Правда полягає в тому*”, що передає зміст фрази, але не її повторювальний формат.

У четвертому реченні наводиться перелік характеристик дорослого життя, що подається просто через кому. Точно так само це передано англійською мовою (навіть уникнення суб’єкту в останній частині цього речення), а в нідерландському перекладі кома була замінена на єднальний сполучник “*en*”.

Схожа ситуація спостерігається в п’ятому реченні, де дії перелічуються спочатку в парах через кому, а потім чотири дії без розділових знаків подаються всі разом. У нідерландському та українському перекладі

більшість єднальних сполучників у парах дій було замінено комою, а англійський текст повністю дотримався оригінальної тенденції.

У сьомому реченні відбувається схожа ситуація з нідерландським та англійським текстами, де кому було замінено на відповідні розділові сполучники “*of*” та “*or*”.

У восьмому реченні оригінального шведського тексту наводиться перелік речей, що поєднанні між собою розділовим сполучником “*eller*” (укр. “*чи, або*”) без вживання розділових знаків. Це повністю дотримано в англійському перекладі, проте перший розділовий сполучник замінений комою в нідерландському та українському перекладах.

У десятому реченні в українському перекладі було знову замінено єднальні сполучники на коми при наявному переліку, водночас англійський та нідерландський тексти залишили повторення єднальних сполучників у цьому реченні.

3. Додавання.

Третє речення розглянутого уривка є одним з прикладів трансформації додавання при перекладі. Англійський та нідерландський тексти є майже точними перекладами оригінального шведського речення, але шведське “*Det finns inget mer ... än just det*” нідерландською передано фразою “*valt ... niet te zeggen*”, тобто було додано, що немає більше, що *сказати* про грабіжника в цьому змісті.

У четвертому реченні “*vi måste klara allting själva nu*” (укр. “*ми повинні справлятися з всім самотійно тепер*”), що в українському перекладі є “*нам треба самим давати собі раду*”, додали фразу “*собі раду*”.

Шосте речення тексту описує лавину фраз, яка надходить на людей кожного дня протягом життя, “*”Kom ihåg!” och ”Glöm inte!”*”; в англійському перекладі було додано закінчення множини “*s*” після цих фраз, що позначає їхню велику кількість у змісті тексту. Нідерландський переклад цих фраз же дає приклад певного синонімічного

опису-пояснення оригінального тексту, заміни. Як перекладено українською мовою, ці фрази означають “«*пам’ятай!*» і «*не забудь!*»”, що в нідерландському тексті перетворилося на “*речі, про які ми повинні думати і які ми не повинні забувати*”.

Остання частинка сьомого речення дослівно перекладена нідерландською та українською мовою, проте містить додавання в англійському тексті, де фраза “*dumped on*” (укр. “*скинутий, скинуті*”) була доповненням до оригінального “*komter*” (укр. “*прийдуть, будуть*”).

Український переклад восьмого речення містить додавання “*ніби знаємо*”, якого не має у шведському оригіналі, проте логічно вписується в зміст з попереднім реченням, уточнюючи його.

У десятому реченні в оригінальному тексті знову наводиться перелік з трьох речей, що в англійському перекладі отримало додане слово “*stuff*” (укр. “*речі*”). Воно відповідає останньому слову оригіналу “*allt*” (укр. “*усе*”), але водночас і повторюється тричі разом з однорідними компонентами речення.

4. *Синонімічний переклад.*

Як було зазначено вище, третє речення розглянутого уривка має відносно дослівний переклад англійською та нідерландською мовами, проте інакша ситуація з українським текстом. Шведський зміст речення буквально передає те, що не має більше ніякої інформації про особистість грабіжника, що українською мовою замінено синонімічно як “*Оце й усі характерні прикмети грабіжника*”, тобто відсутність додаткової інформації дорівнює її завершеності. Також “*gånares personlighet*” (укр. “*особистість грабіжника*”) передано “*характерними прикметами грабіжника*”, що відсилає більше на інформацію про зовнішність людини, а втім, зрештою передає та вписується в загальний зміст.

Шосте речення має ще один приклад чіткого синонімічного перекладу шведського слова “*ny*” (укр. “*новий*”), що англійською було передано як

“*fresh*” (укр. “свіжий, новий, інакший”).

У сьомому реченні в оригінальному шведському тексті вжито слово “*andas*”, що ближче до його англійського еквівалента “*breathe*”, тобто “*дохати*” у перекладі, проте в нідерландському та українському перекладах стало синонімічними, проте уточнювальними “*bij te komen*” і “*віддихатися*”.

У дев'ятому реченні уривка шведське “*Det är bara vi*” (укр. “Це лише ми”) перекладено синонімічно англійським “*We're the only ones*” та нідерландським “*Dat wij de enigen zijn*”, тобто “*Ми є єдиними*”; український переклад зберіг вживання прислівника.

Одинадцяте речення відкривається повторювальним “*alla andra*” (укр. “усі інші”), але вже у значенні “*ditu usix inuux*” (“*alla andras barn*”), повторення чого зберігається в англійському та нідерландському текстах, але має синонімічний переклад українською як “*їхні діти*”, відсилаючись на попередні згадки цього словосполучення.

5. Перестановка.

Іноді при перекладі з однієї мови на іншу не можна не уникнути зміни розташування членів речення в тексті, з огляду на різницю граматичних правил побудови речень між мовою оригіналу та мовою перекладу. А втім, можна зустріти випадки перестановки слів у реченні при перекладі, що не обов'язково пояснюються граматичним примусом. Наприклад, у четвертому реченні розглянутого уривка шведське “*ni*” (укр. “*тепер*”), що стояло в останній позиції частинки речення, у нідерландському тексті стало посередині речення. Оригінальна позиція залишилася в англійському тексті, а саме поняття загалом відсутнє в українському тексті.

У шостому реченні оригінальне “*bara*”, що в українському тексті перекладено як “*лиш*”, було переставлено в першу частину складносурядного речення, а на його місці стоїть “*вже*”, яке підсилює

протиставність змісту. У цьому ж реченні було переставлено місцями переклад фраз “”*Kom ihåg!*” och ”*Glöm inte!*”” в англійському тексті.

Оригінальний текст восьмого речення містить слово “*ibland*” (укр. “*іноді*”) на останній позиції першої частини речення, яке в нідерландській та українській мові було винесено на початок речення так, що український еквівалент шведського прислівника є вставне слово “*буває*”.

У десятому реченні український та нідерландський текст містять один змінений порядок появи понять порівняно з оригінальним текстом: так “*мати контроль*” відповідно згадується першим в обох перекладах, а не другим, як в оригіналі та англійському перекладі.

6. Вилучення.

Четверте речення оригінального тексту розпочинається зі сполучника причини “*för*” (укр. “*тому що*”), передача якого відсутня в українському тексті, але наявна в англійському та нідерландському (тут при перекладі також дотримано сурядність цього сполучника).

У п'ятому реченні в оригінальному тексті вживається “*använda tandtråd*”, що відповідно передається англійським “*use dental floss*” та українським “*користуватися зубною ниткою*”, а в нідерландському тексті замінене єдиним словом “*flossen*”, вилучаючи поняття саме використання об'єкта.

7. Передача мовних особливостей оригінального тексту.

У сьомому реченні вибраного уривку вживається шведське дієслово “*hinner*” у теперішньому часі, що буквально означає “*мати достатньо часу для чогось*”. У перекладених мовах вжито пояснення цього слова, адже не завжди у мові є точний еквівалент оригіналу, тобто щось схоже на “*встигати*” у трьох мовах передали як “*не мати часу*”.

У десятому реченні уривка в оригінальному тексті вживається поняття “*koll*”, що, як подає словник, є скороченням від слова “*kontroll*” (укр. “*контроль*”) і його більш щоденним варіантом для вжитку. Якщо ж

нідерландський та український переклади дотрималися більш нейтрального еквівалента в цій ситуації, то англійський текст має на позначення цього сталий вираз “*have a handle on*”, яке згідно зі словником Merriam-Webster є неформальним висловом [34].

2.3 Характеристика відмінностей у розглянутих перекладах

Для виконання порівняльного аналізу розглянутих текстів було опрацьовано також окремі частини книги, які описуються нижче у зв'язку з переліченими трансформаціями та особливостями уривка з попереднього підрозділу.

Перший розділ книги розпочинається стрімким викладом суті ситуації у формі таких трьох іменників: “*Ett bankrån. Ett gisslandrama. Ett pistolskott.*” (укр. “*Пограбування банку. Драма із заручниками. Постріл пістоleta.*”). Відповідно було перекладено нідерландською мовою “*Een bankoverval. Een gijzeldrama. Een pistolschot.*”, але відмінності спостерігаються в інших текстах: українською мовою це звучить як “*Пограбування банку. Захоплення заручників. Постріл.*”, тобто “*драма*” стала загальним описом ситуації “*захоплення*”, а також вилучено оригінальне “*пістоleta*”, лишивши просто постріл. У англійському перекладі третє поняття відсутнє повністю: “*A bank robbery. A hostage drama.*”, залишивши лише перші два переклади іменників в оригіналі.

Іноді вилучення в перекладі можуть стосуватися ненормативної лексики, як, наприклад, у першому розділі оригінальне “*till sitt förbannade wi-fi*” (укр. “*до свого клятого вайфаю*”) було передано без обценного слова “*van je wif*” (укр. “*до свого вайфаю*”) у нідерландському тексті. Це не можна назвати постійним перекладацьким рішенням цього тексту. Наприклад, у четвертому розділі “*Man behövde fan inte vara från Stockholm...*” (укр. “*Не треба, чорт його, бути зі Стокгольму...*”), український текст не містить перекладу лайливого слова “*fan*”, у порівнянні з англійським та нідерландським текстами.

Перекладацька трансформація вилучення може стосуватися окремих елементів у реченні, або ж цей процес може відбуватися й з більшими частинами оригінального тексту. Так, наприклад, в нідерландському тексті повністю відсутній п'ятий абзац першого розділу, що додає питань щодо причин та наслідків такого рішення.

Також у дев'ятнадцятому розділі оригіналу (вісімнадцятий для англійського тексту) не було виконано переклад першого абзацу (два речення) “*Gud skrattar...*” (укр. “*Бог сміється...*”) в англійському тексті, через що також постає питання причини такого рішення, адже пізніше в розділі вживається ніби відповідь на цей початок “*Gud skrattade.*” (укр. “*Бог засміявся*”), що наявне в англійському перекладі як “*And God laughed.*”.

Питанням може бути те, чи не заважає це сприйняттю тексту, і чи не буде англомовний читач цікавитися, чому це речення виділене окремим абзацом, і чи таке уникнення не применшує його цінність. Зв'язок вилученого речення в англійському тексті з подальшим текстом здається більш очевидним, проте таке ж питання можна поставити й до відсутнього абзацу в нідерландському перекладі та ефекту цього на сприйняття читача.

В англійському тексті є ще один приклад вилучення в шістнадцятому розділі книги (п'ятнадцятий для англійського перекладу). Так в оригіналі є речення “*Det fanns en tid när en spade var en spade och en bank var en bank.*” (укр. “*Був час, коли лопата була лопатою й банк був банком.*”), що відповідно перекладено в українському й нідерландському текстах, проте англійський переклад цього речення не містить частини про лопату: “*There was a time when a bank was a bank.*” (укр. “*Був час, коли банк був банком.*”).

Шведське “*en spade är en spade*” та англійське “*call a spade a spade*” є сталим виразом, що означають “*називати речі своїми іменами*”, тобто казати все чітко так, як воно насправді є, що походить від неправильного перекладу давньогрецької фрази під час перекладу Еразма праць Плутарха [Quinion 2004, с. 66–67]. Абзац художнього твору, який містить речення, використане в прикладі, закінчується ще одним відсиланням до цієї фрази, що загалом описує

тому абзацу про те, як з часом змінилися речі та поняття, і наскільки абсурдним це може бути. Ця частинка речення також була вилучена в англійському перекладі так, що усі згадки “*spade*” (укр. “*лопата*”) відсутні в англійському тексті.

Через те, що ця фраза не є єдиною в тексті для передання потрібного змісту, то її вилучення не заважає розумінню загального контексту, але можна припустити, що це було зроблено з метою уникнення вживання слова “*spade*”, яке також майже застаріле значення образливого слова для опису чорношкірої людини в англійській мові. Хоч і ці поняття не пов’язані між собою, а втім, цю оригінально давньогрецьку фразу схильні уникати вже давно заради відсутності неправильних конотацій [Quinion 2004, с. 66–67].

До передачі мовних особливостей оригінального тексту можна додати як приклад переклад слова “*trappuppgång*” у першому розділі, що відповідно передано англійською та українською мовами (такими еквівалентами як “*stairwell*” і “*сходова клітка*” відповідно), втім як у нідерландському тексті вжито поняття “*portiek*”, що означає відкритий прохід під накриттям до будівлі, а не сходову клітку, змінюючи дещо зміст оригіналу.

У дев’ятому розділі є приклад роботи з пошуком еквівалентів до понять, що більш притаманні культурі оригіналу. Так у реченні “*Mäklaren tittar på honom och tänker att han ser ut att vara en sådan som öppnar ölflaskor med snusdosor.*” (укр. “*Ріелторка дивиться на нього й думає, що він має вигляд того, хто відкриває пляшки від пива баночками від сніюсу.*”) в українському тексті переклад дослівний. В інших текстах немає згадки сніюсу: у нідерландському тексті згадується просто баночка від табаку “*tabaksblikje*”, а в англійському тексті переклад зовсім інакше “*he looks like a person who’s had his sense of humor amputated*” (“*він має вигляд людини, чий почуття гумору було ампутовано*”), що є абсолютно авторською інтерпретацією оригіналу. Таке вилучення можна пояснити тим, що продаж сніюсу заборонений в Англії та Нідерландах (країни виконання згаданих перекладів), на відміну від Швеції та України [25].

Ще один приклад у восьмому розділі, коли персонажі у шведському оригінальному тексті зустрічаються в *“fika”*, тобто кімнаті для перерви на каву та щось солодке, що походить від шведського слова *“fika”*, що передає власне шведську культуру такої перерви. В українському та нідерландському текстах це стало еквівалентними *“кухня”* та *“kantine”*, а в англійському *“staffroom”*, тобто кімнатою для персоналу.

Те, що часто обговорювалося в розглянутому уривку в попередньому підрозділі, є авторські повтори, градації та посилення, що є характерною особливістю стилю автора роману, та те, як це передається при перекладі. Декілька яскравих прикладів можна зустріти й в першому розділі. У реченні *“Allt som krävdes var en enda riktigt, riktigt dålig idé”* (укр. *“Усе, що вимагалось, це одна справді, справді погана ідея”*) повторення використовується для підсилення змісту в оригіналі, що відповідно передано в нідерландському тексті (*“een heel, heel slecht idee”*) та українському (*“дуже й дуже погана ідея”*), проте вилучено в англійському (*“really bad idea”*).

В іншому реченні цього розділу, де речення *“att det alltid är väldigt enkelt att idiotförklara”* і *“att det nästan alltid är idiotisk svårt”* (укр. *“що завжди досить легко назвати ідіотом”* і *“що майже завжди по-ідіотськи важко”*) містять зіставлення понять *“завжди — майже завжди”*, *“легко — важко”*, англійський текст вилучає переклад другої частини першого зіставлення, а український текст ніби взагалі уникає першої пари дослівно, хоч і додає в другій частині речення фразу *“як правило”*, що сприймається як синонімічний переклад *“майже завжди”*. Дослівно ж передано речення в нідерландському тексті.

Синонімічний переклад чи перефразування також часто зустрічається у текстах, як, наприклад, український переклад у першому розділі *“ми відчуваємося чужими самі собі”* є еквівалентом оригінального *“vår hud inte känns som vår egen”* (укр. *“наша шкіра не відчувається, як наша”*), яке відповідно передано в англійському та нідерландському перекладах; український переклад *“А насправді в сексі наші успіхи не кращі, ніж із запиханням USB-кабелю”* відповідає оригінальному *“Sanningen är att vi vet lika*

musket om sex som vi vet om usb-sladdar” (укр. “Правда в тім, що ми знаємо однаково багато про секс, як ми знаємо про USB-кабелі”), тобто фактично український переклад через інші форми передав зміст частини речення, залучивши додаткові трансформації додавання та заміни синонімічним перекладом для досягнення гарного вихідного тексту. Дослівно це речення було передано в інших розглянутих роботах.

Помилка в перекладі, яка була допущена в українському тексті, вперше трапилася в третьому розділі книги. Цей розділ вказує на час, коли відбуваються основні події книги: “*Det är dagen före nyårsafton*”, тобто день перед вечором нового року. Український текст же пише “*Останній день року*”, тобто час подій змістився на один день вперед.

Спочатку ця помилка не була помітною, тому що в тексті часто фігурували фрази типу “*перед новим роком*”, що покривають обидві вказані дати, але коли в п’ятнадцятому розділі чітко прописується “*30 грудня*”, то стає зрозуміло, що переклад на початку є помилковим, та змінює характер події, не узгоджуючись за датами книги далі.

Важливим компонентом перекладу “Тривожних людей” є вдала передача гумору. Елемент, який постійно зустрічається впродовж книги є власне назва компанії нерухомості, що фігурує в романі: оригінально вона називається “*Läget*” (укр. “*положення, місце, ситуація, справи*”), і в третьому розділі це обігрується разом зі шведським привітанням “*Hur är läget?*”, тобто “*Як справи?*”.

У нідерландському перекладі бюро назвали “*Alles goed*”, тобто “*Усе добре?*”, в українському тексті дуже близький переклад з “*Як справи?*”, що найточніше відповідає шведському “*Läget*”, а англійський переклад вирішив зберегти гру слів інакше. Англійською назва агенції нерухомості звучить як “*House Tricks*”, тобто “*Дім хитрощів*”, а вітальна фраза “*How’s tricks?*”, тобто розмовний варіант фрази “*Як справи?*” так, що ці два вислови співзвучні, хоч і не однакові, а втім, гра слів оригіналу залишається у всіх обраних перекладах.

Іноді особу перекладача книжки можна побачити в маленьких деталях, як це сталося з українським перекладом, а саме на прикладі одного слова. У п'ятдесят третьому розділі оригінального твору вживається поняття "*pissa*", що зі шведської означає "*мочитися*", але саме це слово використовується винятково в розмовному стилі [41]. У нідерландському перекладі вжито відповідник "*pissen*", що, як подають нідерландські словники, є також словом неформального вжитку [36, 43]. В англійському перекладі вжито слово "*piss*", але словники подають його не просто словом розмовного вживання, а таким, що є вульгарним та образливим [26, 34].

В українському тексті ж не вжито слово, яке можна легко знайти у використаних при цій роботі словниках. Слово "*люрати*", що є еквівалентом вище перелічених слів в українському тексті є прикладом діалектизму, притаманного жителям Львівщини. Це слово має згрубіле та вуличне вживання, згідно з "*Лексиконом львівським: поважно і на жарт*" (2009) [Хобзей 2009, с.339], що перегукується з описаним англійським перекладом, але все ж є прикладом непоширеного діалектизму, використаний перекладачкою в роботі.

Інший випадок вживання цього терміну було вилучено в українському перекладі розглянутого роману: у двадцять шостому розділі відбулася трансформація заміни оригінального речення з вжитим "*kissa*" українським "*Щось ви все мимо та й мимо*", тобто відбулося збереження змісту без точної його передачі. Через це не можна сказати, чи в цьому випадку б вжилося також слово "*люрати*", адже два вище названі шведські поняття у словниках мають невелику різницю в "розмовності", де друге є не настільки сильно розмовним, як перше [40]. Водночас цей український діалектизм також вживається в іншій книзі Фредріка Бакмана "*Що мій син має знати про світ*", переклад якої також виконаний зі шведської Софією Волковецькою. У перекладі вже на позначення слова "*kissa*" вживається українське "*люрати*" [3, 23], що так через особу перекладачки та її культурний і мовний контекст стало звичним словом в українських перекладах творів Фредріка Бакмана, поширюючи цей діалектизм читачам.

Висновки до другого розділу

У цій роботі було розглянуто три переклади відомого та популярного шведського роману Фредріка Бакмана “Folk med ångest”, а саме три оригінальних переклади, виконані на англійську, нідерландську та українську мови.

Метод порівняльного аналізу та зіставлення текстів чотирьох мов надали можливість проаналізувати та загалом оглянути особливості трьох перекладів цього роману, а саме завдяки особливо детальному розгляду одного окремого уривка з вісімнадцятого розділу роману, що яскраво представляє авторський стиль, але не прив'язаний до певного окремого персонажу роману, та окремих елементів, які були знайдені впродовж загального прочитання книги та її опрацювання.

Для виконання порівняльного аналізу було обрано невеликий за розміром уривок з вісімнадцятого розділу роману, де основні трансформації та інші характерні перекладацькі зміни було поділено на сім категорій, а саме: зміни у форматі тексту, передача авторських повторів, додавання, синонімічний переклад, перестановка, вилучення та передача мовних особливостей оригінального тексту.

У процесі розгляду перекладів кожен текст містив певну кількість трансформацій та інших змін так, що жодне речення уривка не оминуло їх використання у всіх трьох перекладах у порівнянні з оригіналом.

Названі окремі відмінності трьох перекладів роману між собою та з оригіналом містять описи різних вилучень, змін, особливостей перекладу гумору автора, однієї помилки при перекладі та прикладу наявності особи перекладача у творі. Загалом у другому розділі було розглянуто близько сорока різних перекладацьких трансформацій і змін різного типу у всіх трьох перекладах разом.

У форматі тексту найбільші зміни відбулися в англійському тексті, адже через попереднє рішення об'єднати два розділи в один спільний (тобто чи не

найменший розділ роману приєднати до попереднього), англійський переклад відрізняється меншою кількістю розділів, на відміну від оригіналу та інших перекладів. Імовірно, таке рішення не перешкоджає розуміння тексту англійського читача, але підносить питання доречності виконання такої дії, дотримання авторського стилю та можливості повторення рішення в інших частинах роману.

Також у цьому романі яскраво помітна характерна риса стилю письма Ф.Бакмана як повторення та використання градацій у своїх речень, що згідно з уривком найбільш дослівно передано в англійському тексті (точність передачі розділових знаків у реченнях), але дещо інакше в нідерландському та українському текстах (тобто десь було додано розділовий знак кома, десь змінено підхід до перекладу однакових конструкцій), але навіть у порівнянні перекладів уривків ці трансформації не можна назвати постійними для кожного тексту (в одних речення повторення сполучників могли замінити комою, а в інших — ні).

Для чіткішого висвітлення ефективності передачі повторів у перекладах необхідно здійснити ґрунтовніший аналіз кожного з них. Водночас, незважаючи на те, що англійський переклад демонструє найбільшу відповідність оригіналу в цій категорії, внесені зміни в українському та нідерландському перекладах не спричиняють суттєвого ускладнення розуміння тексту. Варто також зазначити, що англійський текст у деяких наведених уривках відходить від точного відтворення оригінальних повторів.

У розглянутому уривку є трансформація доповнення, що притаманна усім трьом перекладам, хоч і в різних компонентах тексту. Усі визначені доповнення ніяк не заважають загальному розумінню змісту й не відвертають від нього, а навпаки уточнюють та покращують оригінальне значення, логічно доповнюючи текст: наприклад, англійський переклад містить доповнення в десятому реченні розглянутого уривка так, що воно непомітно зливається з оригіналом та доповнює інші його особливості.

Щодо протилежної трансформації вилучення, то в розглянутому уривку спостерігається два приклади з українського та нідерландського текстів відповідно. Ці приклади є незначними та не впливають на зміст чи розуміння тексту, але більше вагомих прикладів було знайдено в інших частинах книги. Наприклад, нідерландський текст видалив один абзац у першому розділі, а англійський текст має вилучення окремих речень та частин речень, де водночас не завжди вилучається повністю якесь поняття з тексту (як, наприклад це сталося з “*spade*”), а лише одна частина, на яку потім відсилається подальший текст, що ставить під сумнів доцільність такого рішення.

В уривку спостерігається також п'ять випадків заміни синонімічним перекладом в українському та нідерландському перекладах, які не є значними й доповнюють розуміння змісту.

До того ж в окремих уривках подаються приклади того, як така трансформація може використовуватися для частково чи повністю інакшої передачі змісту зміненою формою (приклад з перекладом фрази, у якій вжито слово “снюс”, де англійський переклад містить повністю авторську-перекладацьку інтерпретацію оригіналу).

Розглянутий окремий уривок містить п'ять різних прикладів перестановки разом в усіх трьох текстах, деякі з них, можна припустити, були авторськими рішеннями перекладачів для кращої читабельності тексту.

Щодо передачі мовних особливостей оригіналу, в розглянутому уривку яскраво постає вдалий переклад фрази “*koll på*” зі збереження розмовного стилю в англійському тексті.

Схоже відбулося в іншому описаному прикладі з окремих уривків, де відмінно постає український переклад, що не просто правильно передає поняття розмовного стилю в книзі, а й характеризує перекладача завдяки використанню діалектного еквівалента.

У інших частинах твору спостерігається також результат роботи перекладачів з поняттями, що культурно більш притаманні Швеції. Наприклад, поняття «snus» і «fika» є звичними для шведської культури. Проте перше з них є

незвичним і навіть забороненим у країнах, де використовуються англійська та нідерландська мови, що призвело до його вилучення у відповідних перекладах. Друге поняття відсутнє в усіх трьох мовах, тому перекладачі були змушені шукати відповідні еквіваленти для його передачі.

ВИСНОВКИ

Переклад здатний допомогти людині побачити щось нове та віднайти себе в чужому крізь культуру та мову. Роман “Folk med ångest” шведського письменника Фредріка Бакмана став способом осмислити та зрозуміти свою тривогу та переживання для автора, але цей твір також і зміг стати чимось схожим для багатьох людей, що отримали можливість прочитати роман саме завдяки виконаним світовим перекладам.

У процесі дослідження роману Фредріка Бакмана “Folk med ångest” було здійснено комплексний аналіз його оригінального тексту з урахуванням лексико-стилістичних та культурних особливостей. Особливу увагу було приділено мовній грі, повторюваності, авторському зверненню до читача, ритмічності синтаксису та використанню розмовних конструкцій, що є ключовими складниками стилю Фредріка Бакмана. Ці елементи вимагають чутливого та гнучкого підходу при перекладі, адже забезпечують не лише художню виразність, а й формують емоційне тло тексту.

Переклади можна порівнювати між собою для того, щоб розглянути, які є можливі підходи до власне виконання цієї роботи: чи краще намагатися повністю відповідати змісту й структурі оригіналу, чи навпаки шукати більше способів передати зміст в іншій формі.

Аналіз перекладів українською, англійською та нідерландською мовами виявив низку труднощів, характерних для художнього перекладу. Серед них — передача авторських повторів, культурно специфічних реалій (зокрема понять “*fika*”, “*snus*”, “*trappuppgång*”), ненормативної лексики, а також гумору й стилістично маркованої лексики. Спостерігаються різні підходи до відтворення цих елементів, що обумовлені як мовною специфікою, так і соціокультурним контекстом цільової аудиторії.

У межах дослідження було виявлено декілька основних стратегій перекладу, застосованих у розглянутих версіях: додавання, вилучення, синонімічна заміна, перестановка, пояснення, адаптація культурних реалій, а

також збереження або відтворення авторської манери через граматичні або стилістичні засоби. Український переклад демонструє схильність до стилістичної варіативності й часткової локалізації, англійський — до стилістичного згладжування та цензурних вилучень, тоді як нідерландський — до порівняно нейтрального, функціонально точного підходу.

Порівняльний аналіз виявив різні способи передачі гумору, ідіом, культурних маркерів і характерів персонажів. Наприклад, адаптація гри слів у назві рієлторської агенції, уникнення згадки про *snus* в англійському перекладі, або використання діалектизму “*люрати*” в українському варіанті — усе це свідчить про активну інтерпретаційну участь перекладача у створенні іншомовної версії тексту.

Загалом можна констатувати, що переклади роману “*Folk med ångest*” є прикладом функціональної інтерпретації, у межах якої перекладачі обирають стратегії, виходячи з цільового читацького очікування, норм культури перекладу та власного стилістичного бачення. Для англійського перекладу характерна адаптація; для нідерландського — прагнення до текстової точності; для українського — чутливість до стилю автора, але іноді з вкрапленням суб’єктивної інтерпретації та локального колориту.

Фредрік Бакман написав багато відомих романів та текстів короткої прози, тож як, наприклад, його стиль змінюється та проявляється в різних перекладах українською мовою крізь час варте порівняння як і для вивчення роботи авторської власне письменника, так і перекладацької, адже його твори українською мовою є наслідком роботи не одного єдиного перекладача.

Проведене дослідження є актуальним з огляду на небагаточисельність наукових розвідок, присвячених творчості Фредріка Бакмана, зокрема його роману “*Folk med ångest*”, а також через відсутність у вітчизняному перекладознавстві зіставного аналізу перекладів цього твору на українську, англійську та нідерландську мови. Робота заповнює цю наукову прогалину, пропонуючи міжмовне й міжкультурне порівняння перекладацьких стратегій у межах одного тексту. Перспективними напрямками подальших досліджень

можуть стати розширення кількості мов аналізу, вивчення рецепції перекладів у різних культурних середовищах, а також аналіз ролі перекладача як суб'єкта інтерпретації: дослідницька увага може бути зосереджена на глибшому вивченні кожного окремого перекладу, щоб з'ясувати, як саме проявляється особистість перекладача у тексті, які стилістичні або лексичні риси є свідомими авторськими інтервенціями. Окремим напрямом може стати порівняння перекладів цього роману з іншими творами Бакмана, перекладеними різними перекладачами, що дозволить простежити сталість або варіативність підходів до відтворення його стилю, гумору та культурних реалій.

Англійський, нідерландський та український переклади шведського роману “Folk med ångest” є прикладами сучасної перекладацької роботи, що є цінними на культурному та особистісному рівні, можуть показати й розширити знання про перекладацьку роботу та її виклики в сьогоденні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англійсько-українські словники / упор. А. Рисін, В. Старко та ін. 2011–2020. URL: <https://e2u.org.ua>.
2. Бакман Ф. Тривожні люди / пер. з швед. С. Волковецька. Київ : Книголав, 2024. 306 с.
3. Бакман Ф. Що мій син має знати про світ / пер. з швед. С. Волковецька. Київ : Книголав, 2023. 264 с.
4. Березіна В. Переклад — міст між різними мовними світами? (на підґрунті філософської герменевтики Г.Г. Гадамера). *Філософська думка*, №1. 2009. С. 43–53.
5. Гук Л. І., Гаврилюк М. В. Застосування компаративістики в історико-педагогічних дослідженнях. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова*. 2019. Серія 5. *Пед. науки: реалії та перспективи*, Вип.67'2019. С. 74–76. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27310>.
6. Єрмоленко С. Літературна мова і художній переклад / С. Єрмоленко, В.Русанівський. *Культура слова*. Вип. 89. 2018. С. 107–119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2018_89_12.
7. Зросла кількість українців, які читають українською мовою. *Читомо. Культура читання і мистецтво книговидання. Усе про книги*. URL: <https://chytomo.com/spozhyvachiv-iaki-chytaiut-ukrainskoiu-movoiu-potrokhu-zrostaie/>.
8. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Підручник. Вінниця : Нова Кн., 2008. 512 с.
9. Кузьміна А., Бойко О. Переклади знову витіснили українських авторів, але не всіх: бестселери-2024. *Читомо. Культура читання і мистецтво книговидання. Усе про книги*. URL: <https://chytomo.com/pereklady-znovu-vytisnyly-ukrainskykh-avtoriv-ale-ne-vs-ikh-bestselery-2024/>.

- 10.Лановик, М. Б. Перекладознавча концепція В. Гумбольдта та її рецепція в українському літературознавстві. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка* (15). 2004. С. 109–114.
- 11.Лащик Н. М. Переклад художнього тексту та інтерпретація (літературознавчий аспект) / Н. М. Лащик, А. М. Кучера. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово.* № 3. 2019. С. 198–204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2019_3_26.
- 12.Лексикон львівський: поважно і на жарт / Н. Хобзей та ін. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. 672 с.
- 13.Руда Т. П. Максим Рильський як теоретик перекладу. *Народна творчість на етнологія.* 2005 р., №4. С. 4–9.
- 14.Словник української мови: в 11 томах. Київ : Наук. думка, 1970–1980. 8527 с.
- 15.Ставицька Л. О. Про термін ідіолект. *Українська мова*, № 4. 2009. С. 3–17.
- 16.Стасюк О.С. *Oversättningsteori*. Київ. 42 с.
- 17.Тетеріна, О. Українська перекладознавча думка другої половини XIX – початку XX століття у проекції сучасної компаративістики. *Слово і Час*, (3), 2018. С.45–58.
- 18.Тетеріна О. Художній переклад як проблема українського порівняльного літературознавства XIX – початку XX століття. Національні варіанти літературної компаративістики. Київ: Стилос, 2009. С. 374–386.
- 19.Backman F., Smith N. *Anxious People*. Goodreads. URL: <https://www.goodreads.com/book/show/49127718-anxious-people>.
- 20.Backman F. *Angstige mensen / vertaling uit Zweeds Edith Sybesma*. Volt; Eerste editie, 2020. 352 p.
- 21.Backman F. *Anxious People: A Novel / trans. from Swedish by Neil Smith*. Atria Books, 2020. 352 p.
- 22.Backman F. *Folk med ångest*. Stockholm : Bokförlaget Forum, 2019. 346 p.
- 23.Backman F. *Saker min son behöver veta om världen*. Månocket, 2013. 201 p.

24. Best Sellers - Books - The New York Times. The New York Times - Breaking News, US News, World News and Videos. URL: <https://www.nytimes.com/books/best-sellers/>.
25. Burning Issues: The Global State of Tobacco Harm Reduction 2020 – Global State of Tobacco Harm Reduction. Global State of Tobacco Harm Reduction. URL: <https://gsthr.org/resources/thr-reports/burning-issues-global-state-tobacco-harm-reduction-2020/>.
26. Cambridge English Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english>.
27. Casagrande J. B. The Ends of Translation. *International Journal of American Linguistics*. Vol. 20, no. 4. 1954. P.335–340.
28. Catford, J. C. A Linguistic Theory of Translation. Oxford: Oxford University Press. 1965. 103p.
29. Doll J. Fredrik Backman Steals from Himself. PublishersWeekly.com. URL: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/authors/profiles/article/83761-people-are-strange.html>.
30. Ekholm M. Examining the Translator's Solutions in Backman's And Every Morning the Way Home Gets Longer and Longer : Master's thesis in English Language and Literature. 2022. 89 p.
31. Folkets Lexikon. URL: <https://folkets-lexikon.csc.kth.se/folkets/folkets.html>.
32. Fredrik Backman. Forum. URL: <https://www.forum.se/forfattare/36315/fredrik-backman/>.
33. Ingo R. Från källspråk till målspråk : Introduktion i översättningsvetenskap / Rune Ingo. Lund : Studentlitteratur, 1991. 284 s.
34. Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary. Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com>.
35. Mijnwoordenboek.nl. URL: <https://www.mijnwoordenboek.nl/>.
36. Nederlands woordenboek — Woorden.org . URL: <https://www.woorden.org>.

37. Newmark P. A Textbook of Translation. New York : Prentice-Hall International, 1988. 402 p.
38. Palmkvist C. Bokrecension: Folk med ångest av Fredrik Backman - Boktugg.se. URL: <https://www.boktugg.se/2019/05/30/bokrecension-folk-med-angest-av-fredrik-backman/>.
39. Quinion M. Ballyhoo, buckaroo, and spuds: Ingenious tales of words and their origins. Washington, D.C : Smithsonian Books, 2004.
40. Svenska Akademiens ordlista (SAOL). URL: <https://svenska.se/>.
41. Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien (SO). URL: <https://svenska.se>.
42. Tymoczko, M. (2014). Why Literary Translation is a Good Model for Translation Theory and Practice. In: Boase-Beier, J., Fawcett, A., Wilson, P. (eds) *Literary Translation*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137310057_2.
43. Van Dale Uitgevers. Van Dale. URL: <https://www.vandale.nl/pages/gratis-woordenboek>.

ДОДАТОК 1

Уривок №1. Оригінал шведською мовою з книги Фредріка Бакмана “Folk med Ångest”.

KAPITEL 18

(1) Sanningen? (2) Sanningen är att rånaren var vuxen. (3) Det finns inget mer avslöjande om en rånares personlighet än just det. (4) För det fruktansvärda med att bli vuxen är att tvingas inse att absolut ingen bryr sig om oss, vi måste klara allting själva nu, ta reda på hur hela världen funkar. (5) Jobba och betala räkningar, använda tandtråd och komma i tid till möten, vänta i kö och fylla i formulär, sätta i sladdar och skruva ihop möbler, byta däck på bilen och ladda telefonen och stänga av kaffekokaren och inte glömma att anmäla våra barn till simskolan. (6) Vi öppnar ögonen på morgonen och livet bara väntar på att få välta en ny lavin av ”Kom ihåg!” och ”Glöm inte!” över oss. (7) Vi hinner inte tänka, inte andas, vi bara vaknar och börjar gräva oss igenom högen, för imorgon kommer det en ny. (8) Vi ser oss omkring ibland, på vår arbetsplats eller på föräldramötet eller ute på gatan, och inser skräckslaget att alla andra verkar veta exakt vad de håller på med. (9) Det är bara vi som måste låtsas. (10) Alla andra har råd med och koll på och ork för precis allt. (11) Alla andras barn kan simma.

Уривок №1. Переклад нідерландською мовою Едіт Сібесми з книги Фредріка Бакмана “Angstige mensen”.

18

(1) De waarheid? (2) De waarheid is dat de overvaller volwassen was. (3) En iets onthullenders valt er over de persoonlijkheid van een overvaller niet te zeggen. (4) Want het vreselijke van volwassen worden is dat we gedwongen worden in te zien dat absoluut niemand om ons geeft, we moeten nu alles zelf doen en erachter zien te

komen hoe de hele wereld werkt. (5) Werken en rekeningen betalen, flossen en op tijd op een vergadering komen, in de rij staan, formulieren invullen, stekkers erin steken en meubels in elkaar zetten, autobanden vervangen, de telefoon opladen, het koffiezetapparaat uitschakelen en niet vergeten de kinderen voor zwembles op te geven. (6) We doen onze ogen 's ochtends open en dan staat het leven gewoon te wachten om ons weer met een heleboel dingen waar we aan moeten denken en die we niet mogen vergeten om de oren te slaan. (7) We krijgen geen tijd om te denken of bij te komen, we worden wakker en beginnen ons door die berg heen te worstelen, want morgen komt er een nieuwe. (8) Soms kijken we om ons heen, op ons werk, op een ouderavond of op straat, en dan beseffen we tot onze schrik dat alle andere mensen precies lijken te weten waar ze mee bezig zijn. (9) Dat wij de enigen zijn die moeten doen alsof. (10) Alle andere mensen hebben alles onder controle en overal geld en energie voor. (11) De kinderen van alle andere mensen kunnen zwemmen.

Уривок №1. Переклад англійською мовою Ніла Сміта з книги Фредріка Бакмана “Anxious People”.

17

(1) The truth? (2) The truth is that the bank robber was an adult. (3) There's nothing more revealing about a bank robber's personality than that. (4) Because the terrible thing about becoming an adult is being forced to realize that absolutely nobody cares about us, we have to deal with everything ourselves now, find out how the whole world works. (5) Work and pay bills, use dental floss and get to meetings on time, stand in line and fill out forms, come to grips with cables and put furniture together, change tires on the car and charge the phone and switch the coffee machine off and not forget to sign the kids up for swimming lessons. (6) We open our eyes in the morning and life is just waiting to tip a fresh avalanche of “Don't Forget!”s and “Remember!”s over us. (7) We don't have time to think or breathe, we just wake up and start digging through the heap, because there will be another one dumped on us

tomorrow. (8) We look around occasionally, at our place of work or at parents' meetings or out in the street, and realize with horror that everyone else seems to know exactly what they're doing. (9) We're the only ones who have to pretend. (10) Everyone else can afford stuff and has a handle on other stuff and enough energy to deal with even more stuff. (11) And everyone else's children can swim.

Уривок №1. Переклад українською мовою Софії Волковецької з книги Фредріка Бакмана “Тривожні люди”.

РОЗДІЛ 18

(1) Правда? (2) А правда в тім, що грабіжник був дорослою людиною. (3) Оце й усі характерні прикмети грабіжника. (4) Найстрашніше в дорослому житті — усвідомлення, що вже ніхто про нас не піклується, нам треба самим давати собі раду, доходити до розуміння, як влаштовано весь світ. (5) Треба працювати й оплачувати рахунки, користуватися зубною ниткою, вчасно приходити на зустрічі, чекати в черзі, заповнювати анкети, запихати в розетки вилки, збирати меблі, міняти шини в автомобілі, заряджати телефон, вимикати кавоварку, не забувати записати дітей на уроки плавання. (6) Ми лиш розплющуємо зранку очі, а життя вже наготувалося скинути на нас нову лавину своїх «пам'ятай!» і «не забудь!». (7) У нас немає часу подумати, віддихатися, ми прокидаємося й одразу починаємо пробиратися крізь ці завали, бо завтра будуть нові. (8) Буває, ми оглядаємося довкола — на своєму робочому місці, на батьківських зборах чи на вулиці — і з жахом усвідомлюємо, що всі інші, здається, прекрасно знають, що роблять. (9) І лише ми мусимо вдавати, ніби знаємо. (10) Інші тримають усе під контролем, можуть усе собі дозволити, на все їм вистачає сили. (11) І їхні діти вже вміють плавати.